ความเป็นธรรมทางสังคมในนโยบายสาธารณะ: มุมมองรัฐประศาสนศาสตร์เชิงมนุษยนิยม

Social Justice in Public Policy: A Humanistic Perspective

ศุภภัทรวริศรา เกตุสุนทร*

Suppattarawarisara Ketsoontron*

*หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต สถาบันรัชต์ภาคย์

*Bachelor of Public Administration Program, Rajapark Institute

Corresponding Author: ศุภภัทรวริศรา เกตุสุนทร

E-mail: Suppattarawarisara@gmail.com

บทความวิชาการ

วันที่รับบทความ: 23 กุมภาพันธ์ 2569 วันที่แก้ไขบทความ: 27 มีนาคม 2569 วันที่ตอบรับบทความ: 8 เมษายน 2569

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและพัฒนาโมเดลเชิงแนวคิดสำหรับบูรณาการความเป็นธรรมเชิงมนุษยนิยมเข้าสู่นโยบายสาธารณะโดยเชื่อมโยงทฤษฎีเชิงบรรทัดฐานคุณค่าทางรัฐประศาสนศาสตร์กระบวนการนโยบายและผลลัพธ์เชิงความเป็นธรรมอย่างเป็นระบบ การศึกษานี้ใช้การวิเคราะห์แนวคิดเชิงคุณภาพและสังเคราะห์วรรณกรรมเชิงทฤษฎี โดยอาศัยแนวคิดความเป็นธรรมของ Rawls และแนวคิดความสามารถของ Sen และ Nussbaum แนวคิด Social Equity และ New Public Service ในรัฐประศาสนศาสตร์ร่วมสมัย ผลการวิเคราะห์นำไปสู่การพัฒนาโมเดล 4 มิติ ได้แก่ 1) ระดับฐานคิดเชิงบรรทัดฐาน 2) ระดับคุณค่าการบริหาร 3) ระดับกระบวนการนโยบาย และ 4) ระดับผลลัพธ์เชิงความเป็นธรรม เชื่อมโยงผ่านกระบวนการถ่ายทอดเชิงคุณค่า เพื่อแก้ปัญหาความเป็นธรรมทางสังคม จากผลการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ (Paradigm Shift) ด้านความเป็นธรรมทางสังคมในนโยบายสาธารณะมุมมองรัฐประศาสนศาสตร์เชิงมนุษยนิยม ย่อมดีกว่าแนวทางเดิมโดยมุ่งเน้นการกำกับการปกครองที่ต้องถูกออกแบบและฝังอยู่ในทุกขั้นตอนของวงจรนโยบาย ตั้งแต่การกำหนดปัญหา การออกแบบ การนำนโยบายไปปฏิบัติ จนถึงการประเมินผลแบบหลายมิติที่ครอบคลุมทำให้ลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง สร้างประสบการณ์ใหม่ด้านความเป็นธรรมของประชาชน ความชอบธรรมของรัฐ

ข้อค้นพบนี้ชี้ว่าการบูรณาการความเป็นธรรมอย่างเป็นระบบช่วยยกระดับการวิเคราะห์นโยบายจากกรอบประสิทธิภาพเชิงเทคนิคไปสู่กรอบเชิงจริยศาสตร์และสถาบัน และสามารถใช้เป็นฐานสำหรับการวิจัยเชิงประจักษ์และเชิงเปรียบเทียบในอนาคตความเป็นธรรมควรถูกมองเป็น “กระบวนการ” มากกว่าผลลัพธ์

คำสำคัญ: ความเป็นธรรมทางสังคม, นโยบายสาธารณะ, นโยบายที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม, รัฐประศาสนศาสตร์เชิงมนุษยนิยม, การบริการสาธารณะแนวใหม่

Abstract

This study aims to develop a conceptual model for integrating humanistic social justice into public policy by systematically linking normative theories, public administration values, policy processes, and justice-oriented outcomes. The study employs a qualitative conceptual analysis and a systematic synthesis of theoretical literature, drawing upon Rawls's theory of justice, the capability approach of Sen and Nussbaum, as well as the concepts of Social Equity and New Public Service in contemporary public administration. The findings lead to the development of a four-dimensional model consisting of 1) normative foundations, 2) administrative values, 3) policy processes, and 4) justice-oriented outcomes, interconnected through a value translation mechanism. This model enables the integration of justice considerations from the earliest stages of the public policy process. The proposed paradigm shift toward a humanistic public administration perspective suggests that social justice should not be treated merely as a governance outcome but must be embedded across all stages of the policy cycle, including problem identification, policy design, implementation, and multidimensional evaluation. Such an approach contributes to reducing structural inequalities, enhancing citizens' experiences of justice, and strengthening state legitimacy.

These findings demonstrate that the systematic integration of social justice elevates policy analysis from a technical efficiency-oriented framework to an ethical and institutional framework. The proposed model also provides a foundation for future empirical and comparative research. Ultimately, social justice should be conceptualized as a process rather than merely an outcome.

Keywords: Social Justice; Public Policy; Equity-Oriented Policy; Humanistic Public Administration; New Public Service

บทนำ

ในบริบทโลกปัจจุบันความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมได้ทวีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้น ส่งผลให้การเข้าถึงทรัพยากร โอกาส และบริการสาธารณะมีความไม่เท่าเทียมกันอย่างต่อเนื่อง (OECD, 2023) สถานการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า "นโยบายสาธารณะ" มิได้เป็นเพียงเครื่องมือในการบริหารจัดการสังคมได้ จากรายงานของ World Bank (2023) ระบุว่า ประเทศไทยยังคงมีระดับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในระดับสูง โดยในปี 2021 มีค่า Gini coefficient อยู่ที่ 43.3 ซึ่งนับว่าสูงที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกและแปซิฟิก อีกทั้งกลุ่มประชากรร้อยละ 10 ที่มีรายได้สูงสุดครอบครองรายได้และทรัพย์สินมากกว่าครึ่งหนึ่งของประเทศ สะท้อนถึงความไม่สมดุลในการกระจายทรัพยากรอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสะท้อนถึงความไม่เป็นธรรม

เชิงโครงสร้างที่ยังคงดำรงอยู่ (OECD, 2022) เป็นกลไกสำคัญที่อาจลดทอนหรือความไม่เป็นธรรมในเชิงโครงสร้าง เช่นแนวคิดความเป็นธรรมของ Rawls (1999) และแนวคิดความสามารถของ Sen (2009) และ Nussbaum (2011) ได้พยายามอธิบายความเป็นธรรมที่ลึกซึ้งขึ้นแต่ยังคงขาดการบูรณาการเข้ากับกระบวนการนโยบายอย่างเป็นระบบ งานวิจัยส่วนใหญ่ยังคงแยกการวิเคราะห์เชิงทฤษฎี ออกจากกระบวนการนโยบาย ในขณะเดียวกันรัฐประศาสนศาสตร์กระแสหลักโดยเฉพาะแนวคิด New Public Management มุ่งเน้นประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์เชิงเทคนิค (Hood, 1991) แม้จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพเชิงองค์กร แต่กลับมีข้อจำกัดในการอธิบายผลกระทบเชิงความเป็นธรรม ในทางตรงกันข้ามแนวคิดคุณค่าสาธารณะ (Public value) และการมีส่วนร่วมของประชาชนได้เข้ามาเติมเต็มด้านคุณค่าและความชอบธรรมของนโยบาย (Bryson et al., 2021; Nabatchi & Leighninger, 2020)

กรอบแนวคิดเชิงมนุษยนิยมที่บูรณาการทฤษฎีความเป็นธรรม คุณค่าการบริหาร และกระบวนการนโยบาย ที่อธิบายความเป็นธรรมในฐานะ “กระบวนการเชิงสถาบัน” ควรถูกฝังในทุกขั้นตอนของนโยบายสาธารณะ ในทางปฏิบัติกลับถูกจำกัดอยู่ในกรอบเชิงเทคนิคที่เน้นประสิทธิภาพ ความคุ้มค่า และผลลัพธ์ที่วัดได้ มากกว่ามิติศักดิ์ศรีมนุษย์และความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง จากอิทธิพลของ New Public Management (Hood, 1991; Osborne & Gaebler, 1992) แม้จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพภาครัฐ แต่ถูกวิพากษ์ว่าลดทอนคุณค่าประชาธิปไตยและความเป็นธรรม (Frederickson, 2010; Denhardt & Denhardt, 2015) ส่งผลให้ประชาชนถูกมองเป็น “ผู้รับบริการ” มากกว่าพลเมือง (Stivers, 2008; Box, 2015) เพื่อตอบโจทย์ความเหลื่อมล้ำที่ทวีความรุนแรง แนวคิดความสามารถของ Sen (2009) และ Nussbaum (2011) จึงเสนอให้มุ่งพัฒนาศักยภาพและเสรีภาพที่แท้จริงของประชาชน แทนการเน้นการกระจายทรัพยากรเพียงอย่างเดียว สอดคล้องกับแนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์เชิงมนุษยนิยมและ New Public Service ที่เน้นความเป็นธรรม การมีส่วนร่วม และคุณค่าประชาธิปไตยเป็นศูนย์กลางของการบริหารภาครัฐ (Denhardt & Denhardt, 2000; 2015) ขณะที่แนวคิดความเสมอภาคทางสังคม (Social Equity) ของ Frederickson (1990; 2010) ให้ความสำคัญกับความเป็นธรรม ความยุติธรรม และความเท่าเทียมในการบริหารภาครัฐ โดยเฉพาะในการออกแบบและการให้บริการสาธารณะ การบูรณาการแนวคิดช่วยให้สามารถอธิบายความเป็นธรรมทางสังคมได้อย่างครอบคลุม ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสถาบัน ตลอดจนเชื่อมโยงไปสู่กระบวนการนโยบายสาธารณะอย่างเป็นระบบและให้ความเป็นธรรมทางสังคมเป็นเสาหลักของรัฐประศาสนศาสตร์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) วิเคราะห์ความหมายของความเป็นธรรมทางสังคมในนโยบายสาธารณะ (2) วิพากษ์ข้อจำกัดของรัฐประศาสนศาสตร์กระแสหลักที่เน้นทางเทคนิคมากกว่ามิติทางมนุษย์ และ (3) เสนอกรอบแนวคิดเชิงมนุษยนิยมในการออกแบบและประเมินนโยบายสาธารณะที่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความสามารถ และความเป็นธรรมของมนุษย์ในฐานะหัวใจของการบริหารภาครัฐ ดังนั้น ความเป็นธรรมทางสังคม (Social Justice) เป็นหลักการพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และเป็นเงื่อนไขสำคัญของความชอบธรรมของรัฐในการกำหนดและดำเนินนโยบายสาธารณะและสังคมร่วมสมัย จากรายงานของ World Bank ระบุว่า ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้และโอกาสยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในหลายประเทศขณะที่ United Nations Development Programme ชี้ให้เห็นว่าความไม่เสมอภาคไม่ได้

จำกัดอยู่เพียงมิติรายได้ แต่ครอบคลุมถึงการเข้าถึงบริการสาธารณะ การศึกษา สุขภาพ และโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์

อย่างไรก็ตาม ช่องว่างสำคัญจึงอยู่ที่ “ยังขาดกรอบแนวคิดที่สามารถบูรณาการทฤษฎีความเป็นธรรมเข้ากับกระบวนการนโยบายอย่างเป็นระบบและขาดกรอบวิเคราะห์ที่เชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีความเป็นธรรมกับกลไกของนโยบายสาธารณะ” บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากรอบแนวคิดเชิงมนุษยนิยมที่อธิบายความเป็นธรรมในฐานะ “กระบวนการ” ที่ฝังอยู่ในทุกขั้นตอนของนโยบายสาธารณะจึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างโดยพัฒนากรอบแนวคิดเชิงมนุษยนิยมเชื่อมโยงทฤษฎีความเป็นธรรมคุณค่าทางรัฐประศาสนศาสตร์กระบวนการนโยบายและผลลัพธ์เชิงความเป็นธรรมเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบเพื่อยกระดับการวิเคราะห์นโยบายจากกรอบเชิงเทคนิคไปสู่กรอบเชิงจริยศาสตร์และสถาบันที่คำนึงถึงศักดิ์ศรีและความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความเป็นธรรมทางสังคม

ความไม่เป็นธรรมทางสังคมมีรากฐานมาจากโครงสร้างสังคมและกรอบแนวคิดเชิงนโยบาย โดย Rawls (1999) อธิบายความเป็นธรรมในมิติของการจัดสรรทรัพยากร ขณะที่ Sen (2009) และ Nussbaum (2011) ขยายไปสู่มิติของ “ความสามารถ” ซึ่งสะท้อนศักยภาพของมนุษย์ในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า เมื่อพิจารณาเชิงวิพากษ์ แนวคิดเหล่านี้ยังไม่สามารถอธิบายได้อย่างครบถ้วนว่า “ความไม่เป็นธรรมเกิดขึ้นได้อย่างไรในกระบวนการนโยบายจริง” ขณะเดียวกัน แนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์กระแสหลัก เช่น New Public Management (Hood, 1991) มุ่งเน้นประสิทธิภาพมากกว่าคุณค่า ส่งผลให้มิติด้านความเป็นธรรมถูกลดทอน ในทางตรงกันข้ามแนวคิดคุณค่าสาธารณะและการมีส่วนร่วมของประชาชน (Bryson et al., 2021; Nabatchi & Leighninger, 2020) ชี้ให้เห็นว่า ความเป็นธรรมสามารถเกิดขึ้นได้เมื่อกระบวนการนโยบายเปิดพื้นที่ให้กับคุณค่าและเสียงของประชาชน ในเชิงเหตุผล (Cause) ความไม่เป็นธรรมเกิดจาก “ความไม่สอดคล้องระหว่างทฤษฎีความเป็นธรรมกับกลไกการนำนโยบายไปปฏิบัติ จึงนำการบูรณาการทฤษฎีเชิงบรรทัดฐานด้านความเป็นธรรม ทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์ กรอบกระบวนการนโยบาย มีเป้าหมายเพื่ออธิบายว่าความเป็นธรรมทางสังคมถูกถ่ายทอดจากระดับแนวคิดเชิงจริยศาสตร์ไปสู่การปฏิบัตินโยบายและผลลัพธ์เชิงสถาบัน(Frederickson, 2010; Sen, 2009) ทำให้เกิดการพัฒนากรอบแนวคิดประกอบด้วย 4 ส่วนหลัก ได้แก่

ส่วนที่ 1 ทฤษฎีเชิงบรรทัดฐาน (Normative Theoretical Dimension) ทำหน้าที่เป็นฐานคิดทางจริยศาสตร์ (ethical foundation) สำหรับกำหนดเกณฑ์การพิจารณาว่านโยบายสาธารณะ “เป็นธรรม” หรือ “ไม่เป็นธรรม” โดยประกอบด้วย 3 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่

1.1 ความเป็นธรรมเชิงการกระจาย (Distributive Justice) แนวคิดของ Rawls (1999) เสนอหลักความเสมอภาคขั้นพื้นฐานและหลักความแตกต่าง (difference principle) โดยระบุว่าความไม่เท่าเทียมทางสังคม สามารถยอมรับได้ก็ต่อเมื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เสียเปรียบมากที่สุดแนวคิดนี้ช่วยวิเคราะห์การจัดสรรทรัพยากร โครงสร้างสิทธิ และกลไกการเข้าถึงบริการนโยบายภาครัฐว่าลดหรือคงไว้ซึ่งความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง

1.2 ความเป็นธรรมเชิงความสามารถ (Capability Approach) แนวคิดความสามารถของ Sen (2009) และ Nussbaum (2011) เสนอให้พิจารณาความเป็นธรรมจากความสามารถของบุคคลในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า มากกว่าการกระจายทรัพยากรเพียงอย่างเดียว Sen เน้นการขยายเสรีภาพในการเลือกวิถีชีวิต ขณะที่ Nussbaum เสนอความสามารถพื้นฐานที่รัฐควรสนับสนุน แนวคิดนี้ช่วยให้การวิเคราะห์นโยบายมุ่งเน้นการเพิ่มศักยภาพของกลุ่มเปราะบางและการขจัดอุปสรรค

1.3 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) เป็นหลักการที่เชื่อมโยงความเป็นธรรมกับคุณค่าประชาธิปไตยและการเคารพสิทธิ แนวคิดนี้ได้รับการขยายความในงานของ Nussbaum (2011) ซึ่งเสนอว่ารัฐมีหน้าที่สร้างเงื่อนไขที่เอื้อให้มนุษย์สามารถพัฒนาศักยภาพอย่างมีศักดิ์ศรี ในเชิงนโยบาย หลักศักดิ์ศรีช่วยตั้งคำถามว่าประชาชนถูกมองเป็น “พลเมือง” หรือ “ลูกค้า” และกระบวนการบริหารเคารพความเป็นมนุษย์เพียงใด

ส่วนที่ 2 มิติด้านรัฐประศาสนศาสตร์ (Public Administration Dimension) ทำหน้าที่เป็นกลไกเชิงสถาบันที่แปรหลักการเชิงบรรทัดฐานไปสู่การปฏิบัติ

2.1 แนวคิด Social Equity ของ H. George Frederickson (1990, 2010) เสนอให้ความเป็นธรรมเป็นหนึ่งในเสาหลักควบคู่กับประสิทธิภาพ ความรับผิดชอบ Frederickson (2010) ชี้ว่าการบริหารที่เน้นประสิทธิภาพโดยไม่คำนึงถึงความเป็นธรรม อาจตอกย้ำความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง ดังนั้น ผู้บริหารภาครัฐต้องรับผิดชอบต่อผลกระทบเชิงความเสมอภาคของนโยบาย

2.2 Humanistic Public Administration รัฐประศาสนศาสตร์เชิงมนุษยนิยม ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดเชิงวิพากษ์และประชาธิปไตย โดยมองว่าการบริหารภาครัฐเป็นกิจกรรมทางศีลธรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของผู้คน (Stivers, 2008) แนวคิดนี้วิพากษ์เชิงเทคนิคของ New Public Management (Hood, 1991; Osborne & Gaebler, 1992) ที่ลดทอนมิติคุณค่าและเสนอให้ระบบราชการทำหน้าที่เป็นกลไกถ่ายทอดคุณค่าความเป็นธรรมสู่การปฏิบัติจริง

2.3 แนวคิด New Public Service ของ Robert B. Denhardt และ Janet V. Denhardt (2000, 2015) เสนอให้ภาครัฐ “รับใช้ประชาชน” มากกว่าควบคุมหรือบริหารประชาชน เน้นการมีส่วนร่วมของพลเมือง คุณค่าประชาธิปไตย และการเสริมพลังสาธารณะ ซึ่งสอดคล้องกับหลักความเป็นธรรมเชิงมนุษยนิยม

ส่วนที่ 3 กระบวนการนโยบาย (Policy Process Dimension) มิตินี้เชื่อมโยงทฤษฎีกับวงจรนโยบาย โดยอาศัยกรอบวงจรนโยบาย (policy cycle) และการวิเคราะห์เชิงการเมืองของกระบวนการกำหนดนโยบาย

3.1 Problem Definition การกำหนดปัญหาจะสะท้อนอำนาจของกลุ่มหลัก ส่งผลให้กลุ่มเปราะบางถูกมองไม่เห็น (Kingdon, 2011) นำไปสู่นโยบายที่ไม่ครอบคลุม

3.2 Policy Design นโยบายแบบสากลที่ไม่คำนึงถึงบริบท นำไปสู่ความไม่เป็นธรรมโดยไม่ตั้งใจ (OECD, 2022)

3.3 Implementation ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ส่งผลต่อประสบการณ์ความเป็นธรรมของประชาชน (Lipsky, 1980; Bovens & Zouridis, 2022) นำไปสู่ความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงจริง

3.4 Evaluation ตัวชี้วัดเชิงปริมาณไม่สะท้อนศักดิ์ศรีและความรู้สึกของประชาชน (Van Dooren et al., 2020) นำไปสู่การประเมินที่บิดเบือนเชิงกลไก (Mechanism) ความไม่เป็นธรรมจาก “การแปลคุณค่าที่ผิดพลาดในแต่ละขั้นตอนของวงจรนโยบาย”

ส่วนที่ 4 ผลลัพธ์เชิงความเป็นธรรม (Justice-Oriented Outcomes Dimension) ได้เสนอการประเมินผลลัพธ์ใน 3 ระดับ ได้แก่ *ระดับโครงสร้าง* พิจารณาว่านโยบายลดความเหลื่อมล้ำเชิงระบบหรือไม่ (Frederickson, 2010) *ระดับประสบการณ์ประชาชน* ประเมินความรู้สึกได้รับความเคารพและความเป็นธรรมในการเข้าถึงบริการ (Lipsky, 1980) *ระดับความชอบธรรมของรัฐ* ความเป็นธรรมเชื่อมโยงกับความไว้วางใจและความชอบธรรมทางการเมือง (Denhardt & Denhardt, 2015)

ดังที่กล่าวข้างต้น หากพิจารณาเชิงเปรียบเทียบแนวคิดความเป็นธรรมของ John Rawls (1999) มุ่งเน้น “ความเป็นธรรมเชิงการกระจาย” โดยให้ความสำคัญกับการจัดสรรทรัพยากรและโครงสร้างสถาบันผ่านหลักความเสมอภาคและหลักความแตกต่าง ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการออกแบบนโยบายสาธารณะในระดับมหภาค แนวคิดดังกล่าวมีข้อจำกัดในการอธิบายความแตกต่างเชิงบริบทของบุคคลและความสามารถการใช้ทรัพยากรในทางตรงกันข้ามแนวคิดความสามารถ (Capability Approach) ของ Sen (2009) และ Nussbaum (2011) ขยายขอบเขตของความเป็นธรรมจาก “การกระจายทรัพยากร” ไปสู่ “การขยายศักยภาพของมนุษย์” โดยเน้นสิ่งที่บุคคลสามารถเป็นและกระทำได้จริง ซึ่งช่วยสะท้อนมิติของศักดิ์ศรีและคุณภาพชีวิตได้ลึกซึ้งมากขึ้นแนวคิดนี้ยังมีข้อจำกัดในเชิงการวัดผลและการประยุกต์ใช้ในเชิงนโยบาย สรุปได้ว่า การบูรณาการแนวคิดของ Rawls กับ Capability Approach จึงเป็นแนวทางที่ช่วยเชื่อมโยง “ความเป็นธรรมเชิงโครงสร้าง” กับ “ความเป็นธรรมเชิงศักยภาพของมนุษย์” ทำให้สามารถอธิบายความเป็นธรรมในนโยบายสาธารณะได้อย่างครอบคลุมมากยิ่งขึ้น ในเชิงรัฐประศาสนศาสตร์ แนวคิด New Public Management (NPM) เน้นประสิทธิภาพ ความคุ้มค่า และผลสัมฤทธิ์ขององค์กร (Hood, 1991; Osborne & Gaebler, 1992) แต่มีข้อจำกัดในการจัดการความไม่เป็นธรรมเชิงโครงสร้างในทางตรงกันข้าม แนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์เชิงมนุษยนิยม โดยเฉพาะ Social Equity และ New Public Service ให้ความสำคัญกับความเป็นธรรม ความเสมอภาค การมีส่วนร่วม และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งช่วยขยายการวิเคราะห์จากมิติทางเทคนิคสู่มิติทางจริยศาสตร์และประชาธิปไตย นอกจากนี้ แนวคิดคุณค่าสาธารณะยังเน้นการสร้างคุณค่าที่ตอบสนองต่อสังคมและเสริมสร้างความชอบธรรมของนโยบาย (Bryson et al., 2021) ขณะที่การมีส่วนร่วมของประชาชนช่วยลดความไม่สมดุลของอำนาจและส่งเสริมความเป็นธรรมในกระบวนการนโยบาย (Nabatchi & Leighninger, 2020; Fung, 2021) ดังนั้น แม้ NPM จะมีประสิทธิภาพเชิงการจัดการ แต่ไม่เพียงพอในการตอบโจทย์ความเป็นธรรมในสังคมร่วมสมัย จึงจำเป็นต้องบูรณาการแนวคิดเชิงมนุษยนิยมเพื่อสร้างนโยบายที่มีทั้งประสิทธิภาพและความเป็นธรรม เปรียบเทียบเชิงกระบวนการนโยบายพบว่าในขั้นตอนการกำหนดปัญหาและกระบวนการกำหนดวาระนโยบาย จะสะท้อนโครงสร้างอำนาจในสังคม ทำให้กลุ่มเปราะบางอาจถูกมองไม่เห็น (Kingdon, 2011) ในขั้นตอนการออกแบบนโยบาย ตามแบบสากลอาจนำไปสู่ความไม่เป็นธรรมโดยไม่

ตั้งใจ หากไม่คำนึงถึงความแตกต่างเชิงโครงสร้าง (OECD, 2022) ขั้นตอนการนำนโยบายไปปฏิบัติ แนวคิด Street-Level Bureaucracy ชี้ให้เห็นว่าดุลพินิจของเจ้าหน้าที่มีผลต่อความเป็นธรรมเชิงประสบการณ์ของประชาชน (Lipsky, 1980; Bovens & Zouridis, 2022) ขั้นตอนการประเมินผล ใช้ตัวชี้วัดเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียวไม่สามารถสะท้อนมิติความเป็นธรรมและศักดิ์ศรีของมนุษย์ได้อย่างเพียงพอ (Van Dooren et al., 2020) การสังเคราะห์เชิงบูรณาการความเป็นธรรมต้องถูกออกแบบในฐานะกระบวนการที่เชื่อมโยงระหว่างฐานคิดเชิงจริยศาสตร์ คุณค่าการบริหาร และการปฏิบัติจริงของนโยบาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการกำกับดูแลเชิงคุณค่า (Public Value Governance) ที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสังคม (Bryson et al., 2021; O'Flynn, 2021)

ดังนั้น ความเป็นธรรมควรถูกออกแบบและบูรณาการในทุกขั้นตอนของวงจรนโยบายเพื่อสร้างนโยบายที่ลดความเหลื่อมล้ำและเสริมสร้างความชอบธรรมของรัฐ ซึ่งผลจากการสังเคราะห์เชิงวิเคราะห์ทั้ง 4 ขั้นตอน จึงสรุปได้ว่า "ความไม่เป็นธรรมในนโยบายสาธารณะมิได้เกิดจากความล้มเหลวของนโยบายเพียงอย่างเดียว หากแต่เกิดจากความไม่สอดคล้องระหว่างคุณค่าความเป็นธรรมกับกระบวนการนโยบายในแต่ละขั้นตอน อันนำไปสู่นโยบายสาธารณะที่เชื่อมโยงทฤษฎี คุณค่าทางการบริหารและผลลัพธ์เชิงสังคมเข้าด้วยกันอย่างเป็นองค์รวมซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการศึกษานโยบายเชิงประจักษ์หรือการวิจัยเชิงเปรียบเทียบในบริบทต่าง ๆ ได้ในอนาคตและจากการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบทั้งในระดับทฤษฎีและรัฐประศาสนศาสตร์สามารถสังเคราะห์ได้ว่า ความเป็นธรรมทางสังคมไม่อาจอธิบายได้ด้วยกรอบแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งเพียงลำพัง หากแต่ต้องอาศัยการบูรณาการระหว่าง "ความเป็นธรรมเชิงโครงสร้าง" "ความเป็นธรรมเชิงศักยภาพ" และ "ความเป็นธรรมเชิงกระบวนการ" เพื่อให้สามารถสะท้อนทั้งมิติของการจัดสรรทรัพยากร การพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ และประสบการณ์ความเป็นธรรมของประชาชนได้อย่างครบถ้วน

การประยุกต์ใช้งาน

บทความนี้ชี้ให้เห็นความตึงเครียดระหว่างแนวคิดเชิงประสิทธิภาพนิยมกับแนวคิดมนุษยนิยมในรัฐประศาสนศาสตร์ร่วมสมัย โดยกรอบ New Public Management เน้นผลสัมฤทธิ์และประสิทธิภาพแต่ลดทอนมิติความเป็นธรรมและการมีส่วนร่วมของประชาชนสอดคล้องกับ Frederickson (2010) ที่เสนอให้ "ความเป็นธรรม" เป็นแกนหลักของรัฐประศาสนศาสตร์ มิใช่เพียงองค์ประกอบรองการบูรณาการแนวคิดความสามารถช่วยเปลี่ยนจุดเน้นจากการจัดสรรทรัพยากรไปสู่การขยายศักยภาพและคุณภาพชีวิตของประชาชนขณะเดียวกัน ระบบราชการทำหน้าที่เป็นกลไกถ่ายทอดคุณค่า ซึ่งความเป็นธรรมขึ้นอยู่กับทั้งดุลพินิจของผู้ปฏิบัติและโครงสร้างสถาบัน ดังนั้น การยึดกรอบประสิทธิภาพเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ และอาจยิ่งตอกย้ำความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง

การเปรียบเทียบระหว่าง New Public Management กับรัฐประศาสนศาสตร์เชิงมนุษยนิยมสะท้อนความแตกต่างเชิงคุณค่าอย่างชัดเจน โดย NPM เน้นผลลัพธ์ที่วัดได้ ความคุ้มค่า และการแข่งขัน ขณะที่แนวคิดมนุษยนิยมให้ความสำคัญกับความเป็นธรรม การมีส่วนร่วม และคุณค่าประชาธิปไตย (Denhardt & Denhardt, 2015) ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ Stivers (2008) ที่ชี้ว่าการบริหารภาครัฐต้องเชื่อมโยงกับ

ประสบการณ์และความหมายของประชาชนนอกจากนี้ แนวคิดความสามารถของ Sen (2009) และ Nussbaum (2011) ช่วยขยายมุมมองจาก “ความเท่าเทียม” ไปสู่ “ความเป็นธรรมเชิงศักยภาพ” ซึ่งเหมาะกับสังคมที่มีความหลากหลาย ดังนั้น นโยบายเชิงมนุษยนิยมจึงมุ่งตอบสนองความต้องการเฉพาะของกลุ่มเป้าหมาย มากกว่าการใช้ทรัพยากรสูงสุด และเสนอให้ความเป็นธรรมเป็นแกนกลางของการวิเคราะห์นโยบาย ไม่ใช่เพียงผลลัพธ์ของประสิทธิภาพ

ผลการอภิปรายชี้ให้เห็นว่า ผู้กำหนดนโยบายควรมองนโยบายผ่าน “เลนส์เชิงมนุษย์” ควบคู่กับมิติทางเศรษฐกิจและการจัดการ โดยบทความนี้มีนัยเชิงนโยบาย (Policy Level) ในการปรับกรอบคิดและเกณฑ์วิเคราะห์ มากกว่าการเสนอเครื่องมือเชิงปฏิบัติ ภายใต้รัฐประศาสนศาสตร์เชิงมนุษยนิยม “ความเป็นธรรม” ไม่ใช่เพียงผลลัพธ์ แต่เป็นตรรกะกำกับการปกครองที่ฝังอยู่ในทุกระดับ ผ่าน 4 มิติ ได้แก่

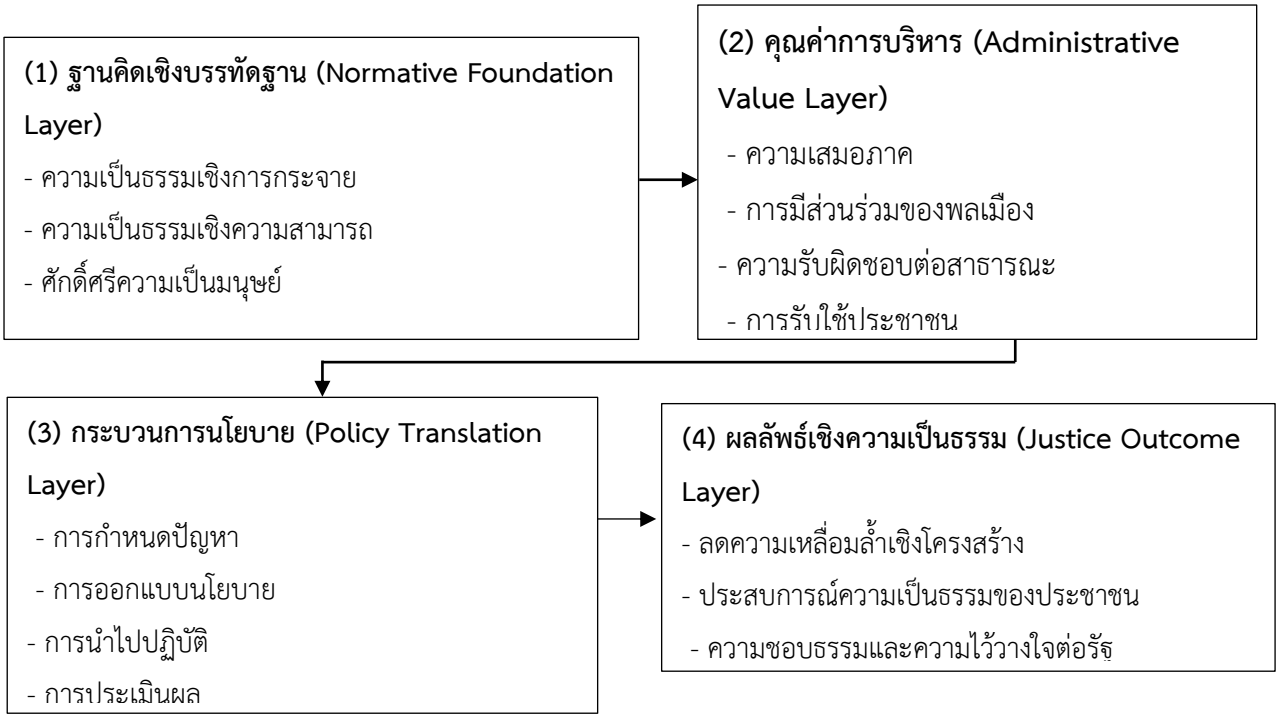
1) ฐานคิดเชิงบรรทัดฐาน (Normative Foundation Layer) ความเป็นธรรมถูกนิยามผ่านหลักการทางจริยศาสตร์ อาทิ ความเป็นธรรมเชิงการกระจาย ความเป็นธรรมเชิงความสามารถ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งทำหน้าที่เป็นเกณฑ์ประเมินเชิงคุณค่า (ethical criteria) สำหรับกำหนดทิศทางนโยบาย

2) คุณค่าการบริหาร (Administrative Value Layer) เป็นพื้นที่ระบบราชการและผู้บริหารภาครัฐแปรหลักการเชิงทฤษฎีให้กลายเป็นคุณค่าการปฏิบัติ เช่น ความเสมอภาค การมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบต่อสาธารณะ ระดับนี้จึงทำหน้าที่เป็นกลไกกลางที่เชื่อมโยงจริยศาสตร์กับการปฏิบัติ

3) กระบวนการนโยบาย (Policy Translation Layer) ความเป็นธรรมถูกแปรสภาพเป็นการตัดสินใจเชิงรูปธรรมผ่านขั้นตอนการกำหนดปัญหา การออกแบบ การนำไปปฏิบัติ และการประเมินผล จึงทำให้ขั้นตอนนี้สำคัญ คือ ความเป็นธรรมอาจถูกบูรณาการหรือบิดเบือนได้ในแต่ละขั้นตอนหากขาดความสอดคล้องระหว่างคุณค่าและกระบวนการ

4) ผลลัพธ์เชิงความเป็นธรรม สะท้อนออกมา ได้แก่ การลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง ประสบการณ์ความเป็นธรรมของประชาชน และความชอบธรรมของรัฐ

บทความนี้สร้างองค์ความรู้ใหม่โดยเสนอการเปลี่ยนกรอบคิด (Paradigm Shift) ว่า “ความเป็นธรรมต้องถูกออกแบบเป็นกระบวนการ ไม่ใช่เพียงผลลัพธ์” โมเดลดังกล่าวช่วยยกระดับการวิเคราะห์นโยบายจากมิติเทคนิคสู่มิติเชิงจริยศาสตร์และสถาบันอย่างเป็นระบบ และสามารถใช้เป็นกรอบสำหรับการวิจัยเชิงประจักษ์และเชิงเปรียบเทียบในอนาคตตาม รูปภาพดังนี้

ภาพที่ 1 โมเดลการบูรณาการความเป็นธรรมทางสังคมเข้าสู่กระบวนการนโยบายสาธารณะ

จากแผนภาพโมเดลนี้ แสดงการถ่ายทอดคุณค่า (Value Translation Flow) จากระดับนามธรรมสู่การปฏิบัติ โดยความเป็นธรรมไม่ได้เกิดจากการออกแบบนโยบายทันที แต่ต้องผ่านการแปลงหลักการเป็นคุณค่าการบริหารและกระบวนการนโยบาย ก่อนสะท้อนเป็นผลลัพธ์เชิงสถาบันและประสบการณ์ของประชาชน โมเดลมีลักษณะเป็นระบบบูรณาการหลายชั้น (multi-layered integrative system) ที่เชื่อมโยงกันหากขาดความสอดคล้องในชั้นใด ความเป็นธรรมอาจถูกบิดเบือน กรอบนี้วาง “ความเป็นธรรมทางสังคม” เป็นแกนกลางของนโยบายแทนการเน้นประสิทธิภาพเพียงอย่างเดียว โดยสังเคราะห์ทฤษฎีความเป็นธรรม แนวคิดความสามารถ และรัฐประศาสนศาสตร์ร่วมสมัย จึงเสนอให้ความเป็นธรรมเป็น “กระบวนการเชิงสถาบัน” มากกว่าผลลัพธ์ปลายทาง (Outcome-based Justice) และใช้เป็นฐานสำหรับการวิเคราะห์ช่วยยกระดับการวิเคราะห์นโยบายจากกรอบเชิงเทคนิคไปสู่กรอบเชิงจริยศาสตร์และมนุษยนิยม และสามารถใช้เป็นฐานสำหรับการศึกษานโยบายเชิงประจักษ์และการประยุกต์ใช้ในบริบทจริงต่อไป

บทสรุป

การศึกษานี้พัฒนาโมเดลเชิงแนวคิดที่บูรณาการความเป็นธรรมทางสังคมเข้ากับกระบวนการนโยบายสาธารณะอย่างเป็นระบบ โดยชี้ว่า “ความเป็นธรรม” ต้องถูกออกแบบและฝังอยู่ในทุกขั้นตอนของวงจรนโยบาย ไม่ใช่เพียงการประเมินผลลัพธ์ปลายทาง ซึ่งโมเดลดังกล่าวช่วยยกระดับการวิเคราะห์นโยบายจากมิติเทคนิคสู่มิติเชิงจริยศาสตร์และสถาบัน สอดคล้องกับแนวคิดคุณค่าสาธารณะและการมีส่วนร่วมของประชาชน (Bryson et al., 2021; Nabatchi & Leighninger, 2020) ในเชิงนโยบาย การลดความเหลื่อมล้ำจำเป็นต้องคำนึงถึงความแตกต่างเชิงโครงสร้าง (OECD, 2022; World Bank, 2023) และบูรณาการความเป็นธรรมตั้งแต่

การกำหนดปัญหา การออกแบบ การดำเนินการ จนถึงการประเมินผลนโยบาย ช่วยชี้ให้เห็นว่า การบริหารภาครัฐไม่ใช่เพียงกลไกทางเทคนิค แต่เป็นตัวกลางสำคัญในการถ่ายทอดคุณค่าความเป็นธรรมสู่การตัดสินใจเชิงนโยบายและผลลัพธ์ทางสังคมในเชิงองค์ความรู้ใหม่ บทความนี้มีส่วนขยายขอบเขตของการวิเคราะห์นโยบายโดยนำความเป็นธรรมทางสังคมมาเป็นกรอบการวิเคราะห์เชิงกระบวนการ มากกว่าการพิจารณาเป็นผลลัพธ์ปลายทางเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ยังเสนอการประเมินนโยบายในลักษณะหลายมิติที่ครอบคลุมระดับโครงสร้าง กระบวนการบริหาร และผลลัพธ์ทางสังคม ซึ่งช่วยเพิ่มความละเอียดอ่อนในการวิเคราะห์นโยบายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความเหลื่อมล้ำและความไม่เสมอภาค จุดเด่นของกรอบแนวคิดที่นำเสนอคือความสามารถในการเชื่อมโยงทฤษฎีเชิงบรรทัดฐานเข้ากับการวิเคราะห์นโยบายอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้สามารถใช้เป็นเครื่องมือเชิงแนวคิดสำหรับนักวิชาการและผู้กำหนดนโยบายในการประเมินและออกแบบนโยบายที่คำนึงถึงคุณค่าทางสังคมมากขึ้น

สำหรับข้อจำกัดของบทความนี้คือเป็นการพัฒนาเชิงแนวคิดและวิเคราะห์เชิงทฤษฎี ยังไม่ได้ทดสอบด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ จึงอาจอธิบายบริบทเชิงสถาบันในแต่ละกรณีได้ไม่ครบถ้วนในทางปฏิบัติ การนำกรอบนี้ไปใช้ อาจเผชิญข้อจำกัดจากระบบราชการที่เน้นประสิทธิภาพเชิงเทคนิค ตัวชี้วัดเชิงปริมาณ และข้อจำกัดด้านข้อมูล รวมถึงความแตกต่างของบริบททางสังคมและสถาบันอย่างไรก็ตาม กรอบนี้เสนอการเปลี่ยนฐานคิดจาก Rational-instrumental Model สู่ Democratic-humanistic Model โดยเน้นศักดิ์ศรี ความไว้วางใจ และความชอบธรรมเป็นแกนกลางพร้อมทั้งย้ำว่า “ความเป็นธรรม” เป็นตรรกะกำกับการปกครองที่ต้องฝังอยู่ในทุกขั้นตอนของนโยบาย ไม่ใช่เพียงผลลัพธ์ปลายทางงานวิจัยในอนาคตควรทดสอบกรอบนี้ด้วยกรณีศึกษาเชิงประจักษ์และการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ เพื่อเสริมความแข็งแกร่งทั้งเชิงทฤษฎีและการประยุกต์ใช้จริงตามกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการเพื่ออธิบายความเป็นธรรมทางสังคมในนโยบายสาธารณะภายใต้มุมมองรัฐประศาสนศาสตร์เชิงมนุษยนิยม โดยชี้ให้เห็นว่า ความเป็นธรรมมิใช่เพียงผลลัพธ์ปลายทางของนโยบาย หากแต่เป็น “ตรรกะกำกับการปกครอง” ที่ต้องถูกออกแบบและฝังอยู่ในทุกขั้นตอนของกระบวนการนโยบาย ตั้งแต่การกำหนดปัญหา การออกแบบ การนำนโยบายไปปฏิบัติ กระทั่งถึงการประเมินผล กรอบแนวคิดนี้มีส่วนช่วยยกระดับการวิเคราะห์นโยบายจากมิติประสิทธิภาพเชิงเทคนิคไปสู่มิติเชิงจริยศาสตร์และสถาบันที่ให้ความสำคัญกับศักดิ์ศรี ความเสมอภาค และความสามารถของมนุษย์ โดยแบ่งเป็น 2 ส่วนได้แก่

1. **ข้อเสนอเชิงทฤษฎี (Theoretical Implications)** ***ประการแรก*** บทความนี้เสนอการเปลี่ยนกรอบคิดของการวิเคราะห์นโยบายจาก Outcome-based Justice ไปสู่ Process-based Justice โดยชี้ให้เห็นว่าความเป็นธรรมต้องถูกออกแบบในฐานะ “กระบวนการ” ไม่ใช่เพียงตัวแปรผลลัพธ์ ***ประการที่สอง*** กรอบแนวคิด 4 มิติ (ฐานคิดเชิงบรรทัดฐาน–คุณค่าการบริหาร–กระบวนการนโยบาย–ผลลัพธ์เชิงความเป็นธรรม) ช่วยเชื่อมช่องว่างระหว่างทฤษฎีเชิงจริยศาสตร์กับการวิเคราะห์เชิงนโยบาย ทำให้สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่าง “คุณค่า–สถาบัน–การปฏิบัติ” ได้อย่างเป็นระบบ ***ประการที่สาม*** บทความนี้มีส่วนขยายองค์ความรู้ในรัฐประศาสนศาสตร์ร่วมสมัย โดยเสนอให้ความเป็นธรรมทางสังคมเป็น “แกนกลางของการวิเคราะห์นโยบาย” มากกว่าการเป็นเพียงองค์ประกอบเสริมของประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอเชิงนโยบาย (Policy Recommendations) การออกแบบนโยบายที่มุ่งความเป็นธรรม ควรคำนึงถึงความแตกต่างเชิงโครงสร้าง และกำหนดมาตรการเฉพาะสำหรับกลุ่มเปราะบาง แทนการใช้แนวทางแบบสากลเพียงอย่างเดียวและ การบูรณาการความเป็นธรรมในวงจรนโยบาย ควรกำหนดให้ความเป็นธรรมเป็นเกณฑ์หลักในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดปัญหา การออกแบบ การดำเนินการ จนถึงการประเมินผล การพัฒนาศักยภาพเชิงมนุษยนิยมของเจ้าหน้าที่รัฐ ควรส่งเสริมความเข้าใจบริบทสังคมและการใช้ดุลพินิจเชิงจริยธรรมในการปฏิบัติงาน การประเมินผลแบบหลายมิติ ควรครอบคลุมทั้งตัวชี้วัดเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เช่น ประสบการณ์ ความรู้สึกเป็นธรรม และความไว้วางใจของประชาชน

แนวทางการเชื่อมโยงสู่การใช้ประโยชน์จริง (Practical Implications) การนำไปประยุกต์ใช้ได้ในหลายระดับ เช่น ระดับนโยบาย (Policy Level) ใช้เป็นกรอบในการออกแบบและประเมินนโยบายที่คำนึงถึงความเป็นธรรมที่มีความหลากหลายสูง ระดับองค์กรภาครัฐ (Organizational Level) ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรและระบบราชการที่ยึดหลักความเป็นธรรมและประชาชนเป็นศูนย์กลาง ระดับการวิจัย (Research Level) ใช้เป็นกรอบสำหรับการศึกษาเชิงประจักษ์และการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบใช้เป็น “เครื่องมือเชิงวิเคราะห์” การประเมินนโยบายที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำ เช่น นโยบายสวัสดิการสังคม นโยบายการศึกษา นโยบายสาธารณสุข เป็นต้น ช่วยให้ผู้กำหนดนโยบายสามารถมองเห็นผลกระทบเชิงโครงสร้างและเชิงประสบการณ์ของประชาชนได้อย่างรอบด้านมากขึ้น

ข้อจำกัดและข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต แม้ว่าบทความนี้จะมีส่วนช่วยพัฒนากรอบแนวคิดเชิงบูรณาการ แต่ยังคงมีข้อจำกัดการศึกษาเชิงทฤษฎีที่ยังไม่ได้ทดสอบด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังนั้น งานวิจัยในอนาคตควรมุ่งเน้นการทดสอบกรอบแนวคิดผ่านกรณีศึกษาเชิงนโยบายพัฒนาเครื่องมือวัดความเป็นธรรมเชิงหลายมิติ วิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบระหว่างประเทศหรือระหว่างนโยบาย เพื่อเสริมสร้างความแข็งแกร่งทั้งในเชิงทฤษฎีและการประยุกต์ใช้จริง

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ความเป็นธรรมทางสังคมควรถูกมองในฐานะ “กระบวนการเชิงสถาบัน” มากกว่าการเป็นเพียงผลลัพธ์ของนโยบาย โดยบูรณาการทุกขั้นตอนของวงจรนโยบาย แนวคิดนี้สอดคล้องกับวรรณกรรมร่วมสมัยที่เน้นบทบาทของคุณค่าสาธารณะและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างความชอบธรรมและความเป็นธรรมของ (Bryson et al., 2021; Nabatchi & Leighninger, 2020) ในเชิงนโยบายการลดความเหลื่อมล้ำจำเป็นต้องอาศัยการออกแบบนโยบายที่คำนึงถึงบริบทและความแตกต่างของกลุ่มประชากร ซึ่งได้รับการยืนยันจากหลักฐานเชิงประจักษ์ในระดับนานาชาติ (OECD, 2022; World Bank, 2023) ดังนั้น ความเป็นธรรมทางสังคมมิอาจลดทอนให้เหลือเพียงการประเมินผลลัพธ์ของนโยบาย (outcome-based justice) หากแต่ควรถูกทำความเข้าใจในฐานะกระบวนการเชิงสถาบัน (Process-based Justice) ที่กำหนดรูปแบบของการเข้าถึง การมีส่วนร่วม และการปฏิบัติในทุกช่วงของวงจรนโยบาย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่หล่อหลอมประสบการณ์ความเป็นธรรมของประชาชน

เอกสารอ้างอิง

Bryson, J. M., Crosby, B. C., & Bloomberg, L. (2021). Public value governance: Moving beyond traditional public administration and the new public management. *Public Administration Review, 81*(1), 123–132.

Denhardt, J. V., & Denhardt, R. B. (2015). *The new public service: Serving, not steering* (3rd ed.). Routledge.

Dunn, W. N. (2018). *Public policy analysis: An integrated approach* (6th ed.). Routledge.
Frederickson, H. G. (1990). Public administration and social equity. *Public Administration Review, 50*(2), 228–237.

Frederickson, H. G. (2010). *Social equity and public administration: Origins, developments, and applications*. M.E. Sharpe.

Hood, C. (1991). A public management for all seasons? *Public Administration, 69*(1), 3–19.

Kingdon, J. W. (2011). *Agendas, alternatives, and public policies* (2nd ed.). Longman.

Lipsky, M. (1980). *Street-level bureaucracy: Dilemmas of the individual in public services*. Russell Sage Foundation.

Moore, M. H. (1995). *Creating public value: Strategic management in government*. Harvard University Press.

Nabatchi, T., & Leighninger, M. (2020). Public participation, citizen engagement, and social equity. *Public Administration Review, 80*(S1), S58–S66.

Nussbaum, M. C. (2011). *Creating capabilities: The human development approach*. Harvard University Press.

O'Flynn, J. (2021). Collaborative governance and public value: The importance of process. *Policy & Politics, 49*(4), 623–640.

OECD. (2022). *Inequality and public policy*. OECD Auther.

Rawls, J. (1999). *A theory of justice* (Rev. ed.). Harvard University Press.

Sabatier, P. A., & Weible, C. M. (2014). The advocacy coalition framework: Innovations and clarifications. P. A. Sabatier & C. M. Weible (Eds.), *Theories of the policy process* (3rd ed., pp. 189–220). Westview Press.

Sen, A. (2009). *The idea of justice*. Harvard University Press.

United Nations Development Programme. (2022). *Human development report 2021/2022: Uncertain times, unsettled lives*.

World Bank. (2022). *Poverty and shared prosperity 2022: Correcting course*.